

BOROS JULIANNA: AMRITÁSOK. EGY ISKOLÁN KIVÜLI ESÉLYNÖVELŐ TANODA-TÍPUSÚ PÁLYAORIENTÁCIÓS PROGRAM (1995–1999) VIZSGÁLATA. BELVEDERE MERIDIONALE, SZEGED, 2025.

Forray R. Katalin: Hétköznapi roma hősök

<https://doi.org/10.71157/upsz.2026.01-02.08>

Boros Julianna 221 oldalas kötete valójában két részből áll. Az első fejezet a *Tudományos keretek* címet viseli, és a kilencvenes évek iskolafejlesztő programjait mutatja be. A másodiktól az ötödik fejezetig tartó rész pedig az *Amrita* szervezetet és mai utóéletét tárgyalja. Ebben a kötetben végre alapos elemzést kapunk a jelentős dél-dunántúli civil kezdeményezésekről.

A kötet első – 100 oldalas – fejezetének célja, hogy az esélynövélő oktatási programokról adjon tájékoztatást. Nagyon jó és fontos vállalkozás ez, hiszen joggal hiányoljuk a kilencvenes évek oktatási programjainak, innovációinak alapos bemutatását a publikációk közül. Eddig hiányzott a sok szempontú, éveken át tartó, az egész országra kiterjedő programok ismertetése. Olyan erőfeszítés volt ez, amelyet nem ismertünk mindeddig igazán, és amely a 2000-es évek elejének programjaiba is átnyúlik. Épp ezért problematikusnak érzem, hogy a címben 1999-et jelölte záróévnek a szerző, holott a bemutatott programok egyike-másika épp akkor kezdődik. Ez zavarhatja a figyelmes olvasót, noha túl is léphetünk rajta.

A második fejezet valójában a rendszer-változással kezdődik, amikor Baranya megyében, de országosan is a civil kezdeményezések

megindultak. Eltűntek az álságos együttműködések a késő kádári pártvezetés és a katolikus egyház között, amelyek reprezentálni voltak hivatottak a roma/cigány közösségeket, miközben kisajátították azok mozgásterét. Az *Amrita* is ekkor indult; egy volt ezek között. Az ilyen „nyitott ház” programok számára a változó terek inkább hajtóerőt nyújtottak, mint akadályt jelentettek. A tagok sokszínűsége sem jelentett hátrányt; sőt, az *Amrita* éppen emiatt vált inkluzívá. A lakhatásban a befogadottak – jellemzően középiskolás korú fiatalok – többféle segítséget is kaptak: többeknek a Gandhi Gimnázium kollégiuma

ugyanazokba a programokba vonták be az itt lakókat, mint más, felkészültebb családok gyermekeit

biztosított elhelyezést, másoknak a nekik létesült Collegium Martineum adott szállást. De ezek nem csak szálláshelyek voltak. Ugyanazokba a programokba vonták be az itt lakókat, mint más, felkészültebb családok gyermekeit: filmek és színházi előadások közös megtekintése, az élmények megbeszélése, kirándulások ismeretlen és vonzó helyekre, közös alkalmak, közös együttlétek.

A kutatás alapvetően az élettörténetek elemzésével (oral history) készült, azaz a ma már harminc évnél idősebb, egykori „amritások” visszaemlékezéseire alapult. Az egykori hatvan diák közül a szerzőnek

harmincötöt sikerült elérnie, és életút interjút készíteni, illetve kérdőívet kitöltetni velük. Ezen interjúk összessége *pontosan az az új, mindeddig ismeretlen anyag*, amelyet hiába keresünk más empirikus vizsgálatokban. Bennük nem a kutató véleményét ismerjük meg, hanem azoknak az embereknek sok évvel ezelőtti tapasztalatait, akik a kutatás célcsoportját képezték. Mi történt velük?

A kérdezettek közül nyolcan laktak a Collegium Martineum nevű cigány tehetőségondozó kollégiumban. Ez az intézmény szolgálta azt a célt, hogy a családból kiszakadt fiatalok érzelmi és intellektuális támogatást – és ráadásként anyagi segítséget is – kapjanak tanulmányaik alatt. Mivel a programban rész tvevők (zömmel) középiskolások voltak, jól érzékelhető az egy vagy több lépcsős, fölfelé tartó társadalmi mobilitás a szülők iskolázottsága alapján. Míg a szülők között ritkaságnak számított még az általános iskolát elvégzett apa vagy anya is, gyermekeik főiskolára vagy egyetemre készültek.

A társadalmi környezet érzékeltetésére a szerző néhány ismert nevet is felidéz. Dr. Orsós Anna – sokáig a Pécsi Tudományegyetem romológia tanszékének vezetője – több megkérdezettnek példaképe volt; az iskolaalapító Derdák Tibor pályafutása többeket indított el pályáján. Dr. Varga Aranka, ma már egyetemi tanár, hosszú elismerő mondatokat kap a cigány/roma fiatalok támogatójaként. (Az említettek közül kettőt jelen sorok írója külön büszkeséggel említi, mert őket neki sikerült az egyetemi

romológia tanszék újjászervezésébe bevonni.)¹

A kötet kiemelkedő fejezete *Az egyesület hatása az Amrita-tagok életére* címet viseli. Az Amrita-tagok azt tanulták, hogy az önbi-zalom és a törekvés olyan erők, amelyek segítenek kitörni a hátrányos helyzetből (ez a reziliencia). A patronáló rendszer az Amrita talán legfontosabb módszere volt. Jellemzőnek is tekinthető, hogy az egykori amritások végzettségüknek megfelelő munkahelyen, munkakörben dolgoznak.

A nyelvek tekintetében megfigyelhető, hogy a beások, akik közül a legtöbben kerültek az Amrita közösségébe, nyelvet cseréltek: inkább csak otthon használják egykori anyanyelvüket. Többen vannak olyanok is, akik két nyelven kommunikálnak otthon: az anyanyelv mellett az iskolában tanult nyelv a leggyakoribb. A többség önmagát cigányként határozza meg, de a pontosabb besorolás alól kitér. Többen név-

változást kezdeményeztek, mivel úgy gondolják, hogy a nevük alapján eleve „cigánynak tartják” majd őket. A párválasztást illetően figyelemre méltó, hogy sokan nem kötnek házasságot. Bár a

hazai cigány/roma politika elveti az *asszimiláció* fogalmát, és helyette az *integráció* kifejezést szereti használni, ezek az eredmények bizony a cigányság be nem vallott asszimilációs gyakorlatára figyelmeztetnek.

Fontos kérdés: vajon a tanult és képzett cigány/roma emberek visszatérnek-e közösségükbe? Ez nagy ritkaságnak számít a

Jellemző, hogy az egykori amritások végzettségüknek megfelelő munkahelyen, munkakörben dolgoznak.

¹ Prof. dr. Híves-Varga Aranka ma is a PTE Romológia és Nevelésszociológia Tanszék munkatársa, Prof. dr. Orsós Anna két évtizeden keresztül a tanszék munkatársa, 2011–2020 között tanszékvezetője volt. Ma az Eperjesi Egyetem professzora. (A szerk.)

kutatás szerint. Az indok érthető: a kibocsátó közösség nem igazán tudja méltányolni a magasabb iskolai végzettséget és az ezzel járó társadalmi helyváltoztatást.

A záró fejezet címében új fogalommal találkozunk, a *társadalmi innováció*val. Ezen a szerző azt érti, hogy az egykori amritások – akik a cigány/roma fiatalok növekvő hányadát képviselik – érettségizettek, felsőfokon továbbtanultak (és ez nem egészen azt jelenti, ahogy a társadalmi innovációt mások, pl.

hisz a cigányság
felemelkedésében,
és tenni is kész érte

Kozma Tamás és munkatársai értelmezik).

Mégis: *joggal nevezi Boros Julianna kötete zárszavában az egykori amritásokat „bétköznapi roma hősök”-nek.*

Az *Amritások* kötet – hibáival és hiányosságaival együtt is – szép könyv. Nemcsak új információkat, anyagokat közöl, melyeket eddig nem (vagy nem így) tudtunk-ismerünk, hanem egyúttal lelkesít is. Olvassa mindenki, aki hisz a cigányság felemelkedésében, és tenni is kész érte.

